

L'ANTIGA PARRÒQUIA DE SANT LLOGARI DE CASTELLET, DEL TERME MUNICIPAL DE CASTELLTERÇOL

per ANTONI PLADEVALL

Les antigues demarcacions religioses guarden el record de la primitiva organització del país amb molta més fidelitat que no pas els termes civils. A través d'elles prenem coneixença de l'estructuració que va donar-se al territori repoblat a finals del segle IX o principis del X, sobretot en territoris petits que més tard han estat absorbits per altres demarcacions més importants. Tal és el cas de la petita parròquia de Sant Llogari de Castellet o de la Sala, perduda en un racó del Moianès i desarticulada des de fa segles.

El nucli central d'aquesta parroquieta forma un apèndix de l'actual terme civil de Castellterçol que s'allarga entre Marfà —agregat municipalment a Castelleir, d'on forma un enclavament— i Granera, fins al límite amb Monistrol de Calders. El primitius documents senyalen en canvi que el terme de Castellet era un apèndix o una *adjacència* del terme del castell de Calders.

Per la seva antiga adscripció a Castellterçol pertany, doncs, a la comarca del Vallès Oriental i al partit judicial de Granollers, encara que dos masos de la seva demarcació són de Marfà i un d'ells, desaparegut fa segles, té les terres en la demarcació de Monistrol. D'acord amb la seva història és, però, una contrada moianesa o si es vol de Bages.

La seva esglésiola, dempeus encara però sense culte i molt mal tractada, ocupa sensiblement el centre geogràfic de la seva primitiva demarcació i s'aixeca a la meitat de l'àmplia vessant d'un petit puig, a la banda S. del torrent de Sant Llogari, conegut per *la riera de Sant Joan* des de la seva entrada al veí terminal de Monistrol de Calders. Es troba a uns 586 metres d'altitud i a una distància aproximada de 8,5 quilòmetres de Castellterçol, 7 de Granera, 5,5 de Monistrol i 14 de Moià.

PRIMERES NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Sembla que als seus orígens l'església de Sant Llogari era el centre religiós dels masos supeditats a una fortalesa o Castellet, del qual no se'n coneixen restes però que devia trobar-se a l'emplaçament del mas Sala o millor al cim del petit puig de sobre el mas. Aquest Castellet, com exposarem, es considerava dependent del terme i castell de Calders.

De l'església de Sant Llogari se'n parla ja en l'acta de consagració de l'església de Santa Maria de Moià, feta pel bisbe de Vic, Jordi, a instàncies del comte de Barcelona Sunyer i del seu fill Ermengol, titulat comte d'Osona, el 23 d'agost del 939. Aleshores el bisbe va subordinar a l'església de Moià la seva parròquia «cum ecclesias in eius terminos sitas, vocitatas Sti. Felicis et Sti. Petri et Sta. Columba et Sancti Andree vel Sti. Ledugarii et ecclesiam in castro Marphani cum villis et villariunculis, decimis et primiciis...» (1).

Cap més notícia posterior parla d'aquesta subjecció a Moià que, com la de les altres parròquies més conegudes de Santa Coloma de Sasserra, Sant Andreu de Castellcir i Sant Pere de Marfà, devia ésser una mesura dels primers temps, que ja no era vigent al segle XI.

Del Castellet que va donar nom a la parròquia n'hi ha notícies des del 949, quan el levita Wadimir o Guadimir, afincat a Castelletçol, hi féu compres (2).

Tota la parròquia i el Castellet pertanyien, a mig segle XI, a Beremun Guifré, que, havent mort molt prompte, va traspasar-ho als seus fills Pere Beremun, Garau, Maiassendis i Ledgarda, que restaren sota tutoria del seu oncle Guillem Borrell.

El 30 de juliol de 1087, emancipat ja de la tutoria, Pere Beremun féu venda al seu cunyat Guillem Guifré, casat amb la seva germana Maiassendis, de tota l'heretat que tenia en el comtat de Manresa, *in Castelleto, in ipsa ecclesia Sancti Leodegarii*. Poc després, el 22 de febrer de 1088, tal volta després d'algun arranjament familiar, Pere Beremun, amb la resta dels seus germans, inclose Maiassendis, donava la meitat de tot el seu alou de Sant Llogari i de Castellet, que comprenia diversos masos i cases, selves i boscos, monts i plans, al seu oncle Guillem Borrell, en gratitud de l'ajuda i serveis que els havia prestat a la mort del seu pare.

La part més interessant d'ambdós documents és la delimitació de tot aquest alou, que comprenia exactament tota la parròquia de Sant Llogari. Així ho expressa un capbreu de l'Estany del 1370 que reproduceix els dos documents sota aquest títol: *Affrontationes, fines seu terminos Sti. Leodegarii de Castelleto*. Els dos documents la donen amb idèntics mots i diuen que l'alou de Castellet es trobava *in comitatu Ausone seu Minorisse, in adjacencia castro Callariis* i termenajava a orient *ad ipso Arapel subtus Roca Argilera et inde pervadit et ascendit in directo in Podio alto*, a migdia començava *in summo montis Podio bregós et sic pervadit in directo in summo montis Podol et in serra in podio de Girbal usque in ipsa cruce, et sic descendit in directo ad ipsa Spuna*, a ponent *vadit in directo in valle Orsera et ascendit in montem de Ellegarii*, i a tramuntana *pervadit per ipsa ora de boscho de Marffan usque ad ipso Escolt* (3).

Encara que molts d'aquests noms ens són desconeguts en l'actualitat, amb tot, els punts de referència coneguts de Puig-alt, Puigbregós, puig del Girbau, Vallossera i el bosc de Marfà indiquen que la rodalia del segle XI era idèntica a la que veurem més avall detallada.

(1) VILLANUEVA, J., *Viage literario a las iglesias de España* (València, 1821), vol. 6, p. 270, doc. 14.

(2) SOLÀ, Fortià, *El Monestir de Sant Benet de Bages* (Manresa, 1955), p. 29.

(3) Arx. Cúria Fum. Vic, *Cabreu de Castelletçol, Castellcir et alia*, fols. 89 v-90.

EL DOMINI DE L'ESTANY

Al llarg dels segles XII i XIII el monestir de Santa Maria de l'Estany va esdevenir senyor, per diferents donacions, de la majoria del territori de la parròquia de Castellet. Els documents que ho precisen es troben guardats a l'arxiu de la catedral de Barcelona, on varen anar a parar a finals del segle XVI al crear-se les Cinc Dignitats Reials, que varen reemplaçar el monestir de l'Estany en el domini de la parròquia de Sant Llogari.

Pels extractes que tenim d'aquesta documentació i pels capbreus de l'Estany tenim coneixença d'una desena de masos que es repartien el territori d'aquesta parròquia. Aquests són: el mas la Sala (successora de l'antic Castellet), Vilarrúbia, Puig-alt, la Clusella i Casa Ollera, encara subsistents, i els masos desapareguts de *Cases vives*, dit també *Casses vines* o *Casovines*, conegut des del 1312; el mas *Colomer*, citat des del 1288, i el mas *Graner* (1231), units els tres a la propietat del mas Sala; el mas *Ruvira*, unit al mas Vilarrúbia, i el mas *Mato*, unit a Casa Ollera. És probable l'existència d'algun altre mas del qual no n'hem trobat o no n'han quedat notícies.

Alguns d'aquests masos varen sobreviure l'ensulsiada demogràfica de mig segle X)«, com els masos *Casesvives* i *Colomer*, que encara eren habitats l'any 1370 (4), però varen desaparèixer en el curs del segle següent.

Segons la visita pastoral que hi féu el bisbe Antoni Pasqual el 9 de juny del 1686, aleshores Sant Llogari ja era sufragània de Granera, de la qual distava una hora, tenia sagrari, fonts baptismals i fossar, i el seu terme comptava amb cinc cases, una d'elles al costat de l'església (5).

Les cases tradicionals han estat: la Sala, Vilarrúbia, la Clusella, Puig-alt i Casa Ollera, les quals, però, encara que aglutinades pel factor religiós, mai han format, almenys a partir del segle XII, una entitat civil. La Clusella i Puig-alt es consideraven del terme civil de Marfà, unit molt de temps a Moirà, mentre que els tres altres masos varen unir-se a Castellterçol, terme que va passar a ésser definitivament de l'Estany el 1259, quan l'abat d'aquest monestir, que des del 1111 tenia certs dominis sobre el castell, va comprar-ne tots els seus drets a Ramon Xetmar, hereu de Guillem Xetmar de Castellterçol (6). Quedava encara una altra petita part de la parròquia de Sant Llogari, la que comprenia les terres de l'antic mas Mato, unit a Casa Ollera, que es considerava del terme civil de Calders.

En l'aspecte senyorial, de pura percepció de fruits i rendes, els béns de l'Estany d'aquesta parròquia eren administrats per l'hereu del mas Clusella, que era el batlle nat de la *batllia de la Clusella*, una de tantes batllies en què es repartien els extensos béns del monestir del Moianès (7). L'abat de l'Estany era senyor total, amb terres i persones, dels masos Clusella, Sala, Puig-alt, Vilarrúbia, *Casesvives* i *Colomer*, i de terres i drets dels altres masos.

(4) En el capbreu de la nota anterior, del 1370, es reconeixen vassalls de l'abat de l'Estany Nicolau de *Casesvives* i Guillem del *Colomer*, ambdós residents a la parròquia de Sant Llogari, fols. 15-16.

(5) Arx. Mensa Episc. Vic, Visites bisbe A. Pasqual, Plec 1221, fol. 654.

(6) Vegeu les notes estampades en el treball «Castell Terçol» de l'obra *Els castells catalans*, vol. 2 (Barcelona, 1969), pp. 213-215, i en particular el document de venda del 1259, copiat als fols 87 v - 89 del capbreu citat en la nota 3, on hi ha una detallada descripció dels límits del Castellterçol i per tant bona part dels de la parròquia de Sant Llogari.

(7) Capbreu citat en la nota 3, fols 49-51, sota el títol *Batllia de la Clusella*.

La importància dels hereus i de la propietat de la Sala va augmentar al llarg dels segles XVII i XVIII fins arribar a ésser, de bon tros, la més notable de tota la parròquia. Un capbreu del 1752 dóna una llarga llista dels béns i drets dels Sala que, comparada amb la dels altres masos, ho testimonia plenament (8). Per aquesta causa i per la seva proximitat a l'església parroquial, a l'època moderna desapareix cada vegada més el nom de Sant Llogari de Castellet per convertir-se en el de Sant Llogari de la Sala, quan es fa referència a la parròquia, i en el de la Sala de Sant Llogari, quan es fa referència al mas.

L'ESGLÉSIA DE SANT LLOGARI

Sant Llogari, bisbe i màrtir, patró d'aquesta parròquia, celebra la seva festa el dia 2 d'octubre. És un Sant francès que va viure entre els anys 621 i 680 i que va morir màrtir, a mans del turbulent Ebroïn, prop d'Arràs. És per tant obvi que aquesta devoció típicament francesa fou introduïda al país pels repobladors francs de la primera època. Ho confirma el fet de l'existència de l'església ja organitzada el 939.

Durant els segles XI i XII hi han indicis que permeten suposar que la parròquia actua amb plena independència. Poc abans del 1154 el *Presbiter de Castelleto* pagava 2 sous o la taxa mínima de contribució al bisbat, degut a l'exigüitat de anyal de 212 sous i 4 diners barcelonesos. En les visites pastorals dels anys 1330 al 1339 consta amb prevere propi però pagant també la quota mínima per l'escassetat de les seves rendes.

A partir del segle XIV ja no té sacerdot propi i se'n cuida un sacerdot de Castellterçol i a voltes un Moià, fins que al segle XVII la trobem unida a Grana en qualitat de sufragània, sense que sapiguem el moment exacte en què es va fer la unió.

L'església actual no recorda res de la primitiva esglesiola dels segles IX o X; té un cos romànic tardà, sense absis, amb un parell de capelles laterals i un campanar curt i massís. Està sense culte des del 1936 i fa poc que es destinava a pallissa.

UNA ANTIGA DESCRIPCIÓ DE LA PARRÒQUIA DE SANT LLOGARI

Entre els documents que es varen mig salvar de la forta socarrimada soferta l'any 1936 per l'Arxiu de la Mensa Episcopal de Vic, hi ha una relació sobre aquesta parròquia, acompanyada d'un petit gràfic, que pel seu tipus de lletra correspon al segle XVIII. Es troba al plec 917 sota els noms de «Castellcir i Castellet». No té cap data ni firma d'autor.

Per la seva brevetat la transcrivim totalment, substituint la part socarrimada per punts.

«Rodalia de la parroquia de St. Llogari de Castellet sacada de un auto autentich que según disse la rodalía ce alla en la escrivania del Arxipreste de Moyà y lleva las afrontaciones como ce siguen (Nono calendis octobris anno 1259. Penes Petrus de Areys, vicens. canonicus et publici Villae vicens, notarii). De parte de poniente empesa afrontar por la Costa Solana aci como empesa a subir por la montaña de vall Ossera asta Puig de Marfà, y per lo Cap

(8) Arx. Notarial Barcelona, «Capbreu de Castellterçol i Muntanyola de l'abadiat de l'Estany», Not. Josep Ribes Granés, 1751-1808, fols. 78-81 v.

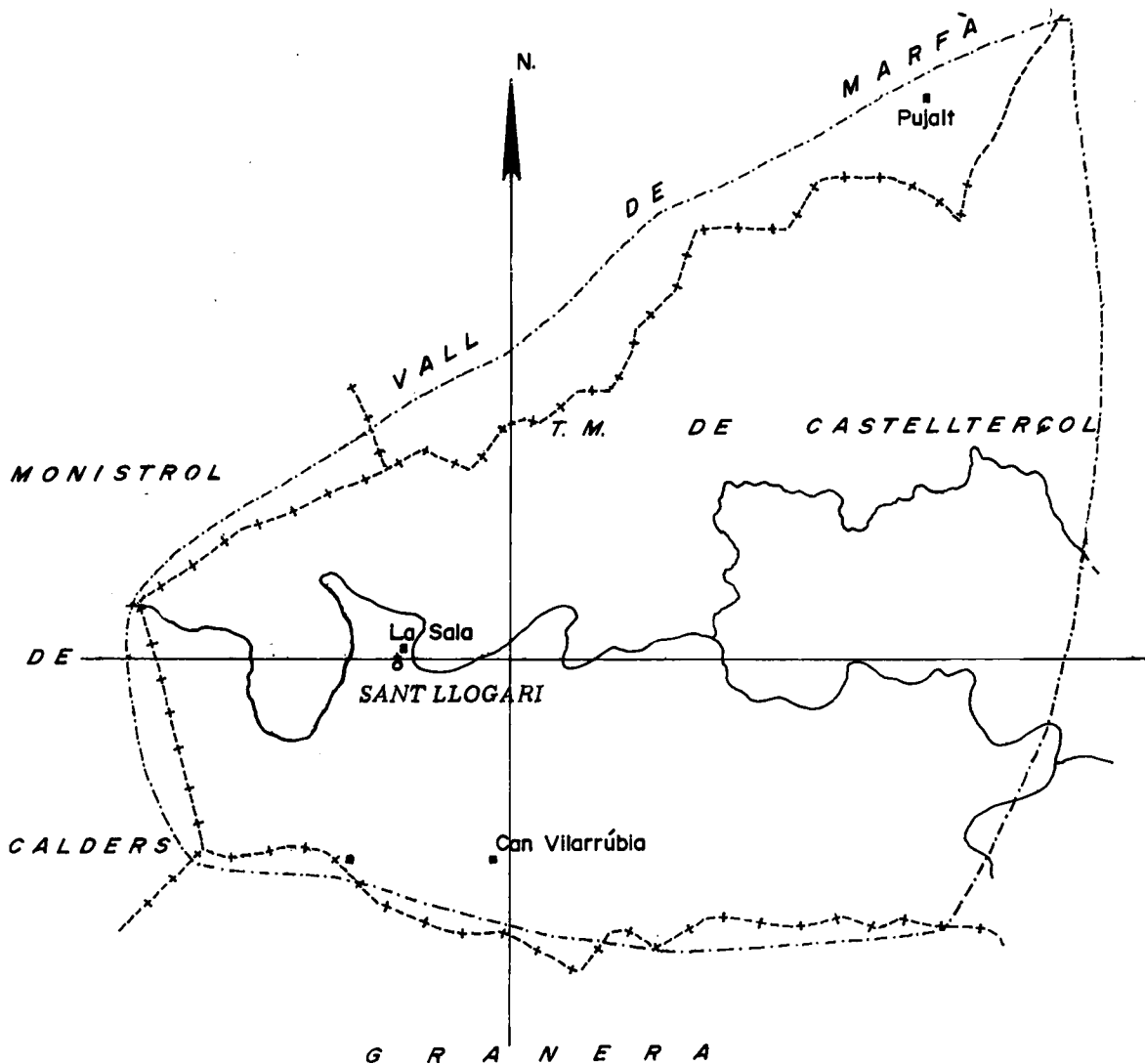
de Planes Gelabert ... (... parte del norte) y va subiendo por la misma montanya asta el Coll ... y va partiendo por una riba que es en la misma baga de Puig-alt ... ca de les Guineus y parte con los honores o como van partiendo los honores ... (por la parte de levante) y va siguiendo la misma roca asta ... y va baxando asta las combas de Puig-alt y de Vilarrubia ... los honores de Vilarrubia (por la parte de mediodía) ... endo en los honores de Casa Ollera ...»

Aquí acaba el foli més cremat i segueix el mapa esquemàtic que reproduïm senyalant amb punts l'actual divisió municipal.

«Los nombres de las casas son Pugalt, Clusella, Sala, Vilarrubia y Casa Ollera las quales estan situadas y distribuidas segun la planta o figura traspuesta o pintada y en ... que estan sus nombres en la dixa figura. La administración de Justicia de toda la parroquia de St. Llogari es Real y perteneciente al Corregimiento de Manresa, distribuida en esta forma es asaber en Pug-alt y la Clusella la administra lo Bayle de Marfà, en la Sala, Vilarrubia y Casa Ollera lo Bayle de Castelltersol, y el manso unido o agregado a Casa Ollera lo Bayle de Monistrol de Calders. En quanto a los Dismos y Censos toda la parroquia (a excepción de mas Mato, unido a Casa Ollera, que es del Marqués de Castellbell) son del Abat o Monasterio del Estany y ahora de las quatro dignidades Reales, uno de los quales es el Sr. Dean de Vich que es quien tiene los títulos y confecciones de dichos mansos o casas.

En quanto a lo que dista de los pueblos más cercanos los quales son los que van nombrados por la parte de fuera de la figura o planta traspuesta que son Granera, Monistrol de Calders, Marfà y Castelltersol. Sólo puedo dezir que en la comuna opinión distan desta forma es asaber de la Iglesia de Granera a la iglesia de St. Llogari van tres quartos y medio de hora, de St. Llogari a la iglesia de Monistrol una hora, de St. Llogari a la Iglesia de Marfà tres quartos de hora y de St. Llogari a Castelltersol una hora y quarto de hora, y es quanto yo puedo dezir sobre esta información.»

Amb aquesta substanciosa relació, que creiem que pot respondre a una enquesta feta a tot el bisbat el 1782, posem fi a aquestes breus notícies sobre un oblidat racó del nostre vell país. Amb gust les hem aplegades per a contribuir a l'homenatge justament a l'amic i venerat mestre Pau Vila que tant ha contribuït i contribueix encara a la plena coneixença de la geografia catalana.

G R A N E R A
 MAPA ESQUEMATIC de l'antiga parròquia de Sant Llogari de Castellet
 (segons un doc. de l'any 1782)

Límit de terme municipal ---+---+
 Límit de terme parroquial - - - - -